

Милован Р. Суботић

Институт за стратегијска истраживања, Београд

БЕЗБЕДНОСНИ ТРОУГАО: ЕУ – НАТО – РУСКА ФЕДЕРАЦИЈА, И ПОЗИЦИЈА СРБИЈЕ

Сажетак

Концепт Заједничке безбедносне и одбрамбене политике¹ ЕУ својевремено је промовисан као веома важан сегмент у безбедносној агенди савременог света, а како је у доктринарним документима овог пројекта, као један од кључних елемената европске (не)безбедности означен тзв. Западни Балкан, однос држава овог региона према ЗБОП је експониран као један од најважнијих спољнополитичких циљева на европском путу свих држава овог подручја понаособ. Међутим, државе Западног Балкана које се нису интегрисале у ЕУ (Србија, БиХ, Црна Гора, Македонија, Албанија) нашле су се у новим међународним околностима, које тренутно нису повољне за приступање Европској унији. Главни разлог је дугорочна криза у Унији (финансијска, економска, избегличка, политичка) и промене граница (Брегзит), што утиче на то да је реч „проширење“ постала непопуларна, а процес је стављен у други план. Из финансијских, али и неких других разлога попут нових околности у геополитичком прегруписавању моћи између најмоћнијих земаља савременог света, које се огледају у порасту утицаја Русије и одређеним дисонанцама на релацији ЗБОП ЕУ – НАТО, концепт заједничке европске одбране и безбедности је, чини се, по ко зна који пут на самом почетку. Уважавајући наведене околности које су ширег карактера, рад се бави анализом досадашњег учинка ЗБОП, њеног односа према НАТО и Руској Федерацији, као и позиционирању Србије у новонасталим геополитичким околностима.

Кључне речи: ЗБОП, НАТО, Руска Федерација, Западни Балкан, Србија, безбедност

1) Заједничка безбедносна и одбрамбена политика - ЗБОП (Common Security and Defence Policy – CSDP).

ЗБОП – ОД ОПТИМИЗМА ДО СКРОМНЕ УЛОГЕ НА АГЕНДИ САВРЕМЕНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Најзначајнији резултат бројних идеја и дискусија о афирмацији и јачању улоге будуће Уније у контексту безбедности и спољних послова оличен је у успостављању Заједничке спољне и безбедносне политике ЕУ – ЗСБП (*Common Foreign and Security Policy – CSDP*).² Њена улога, циљеви и задаци одређени су оснивачким Уговором о ЕУ из Маастрихта, посебним одељком: „Одредбе о заједничкој спољној и безбедносној политици“, где је првим ставом одређено да „Унија и њене државе чланице утврђују и спроводе заједничку спољну и безбедносну политику, обухватајући све области спољне политике и безбедности“³. Прва ревизија у Амстердаму⁴ 1997. године, те потписивање новог Уговора о ЕУ 2001. године у Ници (*The Treaty on EU of Nica – NTEU*) означили су тежњу ка укључивању новоуспостављене Европске безбедносне и одбрамбене политике у Уговор, као област тежишног ангажовања највиших органа ЕУ. Након шест година обележених неуспехом предлога за заједнички Устав, долази до новог Уговора о ЕУ усвојеног 2007. године у Лисабону, а који је на снагу ступио 2009. године. Том приликом су државе чланице, усвојиле јединствен документ под називом „Уговор о функционисању Европске уније“, који у ставу три прецизира да „ЕУ наслеђује Европску заједницу“⁵. Такође, у циљу наглашавања веће кохезивности чланица ЕУ у области безбедности и одбране замењен је назив Европска безбедносна и одбрамбена политика – ЕБОП (*European Security and Defence Policy - ESDP*) називом Заједничка безбедносна и одбрамбена политика - ЗБОП (*Common Security and Defence Policy – CSDP*).⁶

Међутим, 2008. је отпочела глобална економска криза, која је одвела дебату у новом смеру. Новине које је донео Лисабонски споразум остале су углавном неактивирани, и први разговори о сле-

2) О успостављању ЗСБП и њеном развоју током првих пет година ЕУ детаљније у: *Foreign and Security Policy in the European Union*, edited by Kjell A. Eliassen, SAGE Publications, London, 1998.

3) Article J.4, Chapter V, *The Treaty on European Union* (Maastricht, 7 February 1992), На српском језику у Симић Р. Драган, *Наука о безбедности – савремени приступ безбедности*, СЛ СРЈ, Београд, 2002. стр. 187-191.

4) Више о амстердамској ревизији у: „Provisions on a Common Foreign and Security Policy“, у Consolidate version of The Treaty on European Union, Official Jurnal 97/C 340/02, Brussels, 10 November 1997.

5) *Consolidated version of The Treaty on European Union*, 1997. op. cit., p. 16.

6) Нови назив Заједничка безбедносна и одбрамбена политика први пут се појављује у чл. 36 Лисабонског уговора о ЕУ, међутим, конкретно објашњење суштине ЗБОП даје се тек у чл. 42, (став 1) Уговора.

дећим корацима су отпочели тек на Европском савету одржаном децембра 2013. године. У међувремену, од 2008. стратешко окружење је још више регресирало. „Арапско пролеће“ и континуирана криза на Блиском истоку, криза у Украјини и нова руска спољна политика у Европи, а потом и мигрантска криза⁷, радикално су променили изазове са којима се ЕУ суочава.⁸ До 2013. године, улагање у одбрану у европским државама је опало чак за 9% у односу на 2005, док је пад у способностима у односу на 2008. прорачунат за чак 25%.⁹ Дакле, без обзира на све намере везане за одбрану које су произилазиле из Лисабонског споразума, овај домен је остао ван фокуса, и све до 2013. године, чинило се да је ЕУ осуђена да остане „цивилна сила“ специјализована за „меку моћ.“

Децембра 2013. године, Европски савет је позвао тадашњу Високу представницу за Заједничку спољну и безбедносну политику (ЗСБП), Кетрин Ештон (Catherine Ashton), да започне процес разматрања нових глобалних изазова и њихов утицај на ЕУ¹⁰, да би нова Висока представница, Федерика Могерини (Frederica Mogherini) по ступању на дужност преузела задатак који је Савет дао њеној претходници. Јуна 2015. представљен је тражени извештај под именом „Стратешки преглед – Европска унија у средини која се мења“. Том приликом је констатовано да се свет умногоме разликује у односу на време када је ЕСБ писана, те да постоји много више изазова¹¹ на које је потребно дати одговоре. У делу који се односи на ЗБОП је истакнуто да „тренутни ниво амбиције и циљеви везани за ниво способности нису искројени да одговарају садашњем деградираном стратешком окружењу.“¹²

Глобална стратегија за спољну и безбедносну политику Европске уније, представљена је Европском савету на самиту крајем

- 7) Мигрантска криза је умногоме показала све слабости ЗБОП ЕУ. Последице се огледају „не само кроз безбедносну претњу земљама у које мигранти долазе и кроз које пролазе, већ и драстично поремећеним билатералним односима неких од земаља ЕУ“, у: Милован Суботић, „Миграције данас – носилац материјалних, духовних и многих других разлика међу људима и(ли) инструмент за ширење исламистичких идеја у Европу“, Култура полиса, посебно издање, Нови Сад, 2017. 81-94, стр. 85.
- 8) Igor Jovanović, Gordana Perkućin, *Od globalne strategije za spoljnu politiku i bezbednosnu politiku EU ka ZBOP sa velikim O*, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove ISAC, Beograd, 2017. str. 2.
- 9) “In Defence of Europe Defence Integration as a Response to Europe’s Strategic Moment”, *EPSC Strategic notes*, Issue 4, 15 June 2015, p.3.
- 10) *European Council Conclusions*, European Council, Brussels, December 20th, 2013, p. 4
- 11) Идентификовано је пет великих области одакле долазе изазови односно могућности за деловање ЕУ: непосредно суседство, Северна Африка и Блиски исток, остатак Африке, атлантско партнерство и Азија.
- 12) „The European Union in a changing global environment A more connected, contested and complex world”, June 2015, in *Towards an EU Global Strategy*, EU Institute for Security Studies, Paris, 2016, p.145.

јуна 2016. године, неколико дана после референдума о „брегзиту“ у Великој Британији. У њој се наводи да ни једна држава чланица не може самостално да одговори на модерне изазове, и да је једино решење заједнички приступ, уз коришћење пуног спектра инструмената који су на располагању. Посебан нагласак стављен је на развијање способности за употребу тзв. „тврде моћи“ у оквиру Уније која ће бити употребљавана упоредо са „меком моћи“.¹³ Треба нагласити да је мање од три недеље након изласка Глобалне стратегије, 13. јула 2016. године, Немачка објавила своју Белу књигу о немачкој безбедносној политици и будућности Bundeswehra (Немачке армије) у којој је отворено позвала на стварање „Европске безбедносне и одбрамбене уније.“ Немачка је предложила искориштавање свих капацитета Лисабонског споразума и иницирање и продубљивање билатералне и мултилатералне сарадње држава чланица у области одбране, те иницијативе за стварање „европског стуба“ у оквиру НАТО. Да би се безбедносна и одбрамбена унија остварила, по ауторима Беле књиге, ЗБОП мора да унапреди своје структуре, интегриса војне и цивилне способности и ојача европску одбрамбену индустрију.¹⁴

Након што је Висока представница предложила Спољнополитичком Савету нацрт „Имплементационог плана око безбедности и одбране“, он је усвојен на састанку Спољнополитичког савета одржаног 11. новембра 2016. Други документ, „Акциони план за европску одбрану“, Европски парламент је усвојио 22. новембра 2016., и њиме су назначене конкретне акције за остваривање приоритета из Глобалне стратегије које се тичу унапређења технолошких и индустријских способности Уније и држава чланица у домену одбране, са циљем јачања стратешке аутономије ЕУ и „њене могућности да делује као „снабдевач безбедности.“¹⁵

Иако је Унија „други највећи потрошач у домену одбране“ на свету,¹⁶ очигледно постоје бројни изазови који онемогућавају ЕУ да се овај ниво инвестирања у одбрану искаже и на практичном плану. У прилог овом становишту иде и чињеница да борбене групе¹⁷, створене још 2005. године, као трупе за брзо распоређивање у случају избијања кризе, пре свега у непосредном окружењу

13) Натали Точи, „Уводна реч“, у Заједничка визија, удружено деловање: јача Европа Глобална стратегија за спољну и безбедносну политику Европске уније, Министарство спољних послова, ИЕС, ISAC fond, 2016, стр. 10.

14) Whitepaper 2016 „On German Security Policy and the Future of the Bundeswehr“, *German Federal Ministry of Defence*, Berlin, 2016, p.73

15) *European Defence Action Plan*, European Commission, November 30th 2016, p. 3.

16) Потрошња држава чланица ЕУ, са 203 милијарде евра у 2016. години, чини 28% укупне војне потрошње у свету, док потрошња САД сама чини 52%.

17) Тренутно постоји 18 борбених група, и две су формално увек „на дежурству“ и спремне

Уније, до сада никад нису искоришћене из више разлога, од којих је најекспониранији онај финансијске природе. Да финансије, иако битан и често првоекспонирани кочничар европске безбедности, нису и једини фактор који отежава функционисање овог концепта, сведоче и одређене неусаглашености између ЗБОП и НАТО у условима редефинисане агенде безбедности савременог света, у којој све значајнију улогу има и оснажена Русија, о чему ће бити речи у наставку рада.

РЕЛАЦИЈА ЕУ – НАТО

Премда се резиденцијално налазе у истом граду, а државе чланице им се у великој мери поклапају, Европска унија и НАТО нису имали формалну везу све до 2000. године. Подела одговорности између ових фактора је била недвосмислена током Хладног рата и самим тим није било потребе за постојањем формалних односа између два тела, јер је НАТО био искључиво одговоран за безбедност у Западној Европи. За Европу, НАТО је представљао гаранцију да ће Сједињене Америчке Државе да је штите од совјетске агресије на основу члана 5. Северноатлантског уговора¹⁸. С друге стране, „европске интеграције су отпочете као мировни пројекат“¹⁹ и првобитна замисао била је да се онемогући нови рат у рунираној Европи педесетих година XX века. Иако се то често губи из вида, језгро ЕУ формирано је на вредностима пре него на економским интересима.²⁰ За време Хладног рата, док су амерички интереси били комплементарни са интересима земаља Западне Европе, најпозициониранији заједнички интерес је био заустављање и обуздавање ширења комунизма. У времену кад су хладноратовске претње постале прошлост, те „број међдржавних сукоба постајао све мањи, уз све више оних у којима бар једну од супротстављених страна представљају насилни недржавни актери (попут екстремистичких и терористичких организација)“²¹, интереси који

за распоређивање. Борбене групе су такође отворене за учешће трећих држава, па тако и Србија формално учествује у борбеној групи „Хелброк“ (или Балканска борбена група) заједно са Грчком, Румунијом, Бугарском, Кипром и Украјином.

18) Организација Северноатлантског уговора (North Atlantic Treaty Organization - NATO) основана је 1949. године, чином потписивања тзв. Вашингтонског уговора. Чланом 5. наведеног уговора предвиђено је да напад на било коју државу чланицу представља напад на све чланице, што је представљало основу система колективне одбране.

19) Nakarada, Radmila, (2006), „Европска унија као мировни актер“, *Sociološki pregled*, No 4, 2006. 549-572, str. 550.

20) Младен Стојадиновић, „Однос НАТО и ЕУ: (не)жељено и (не)могуће стратешко партнерство“, *Култура полиса* бр. 32. 2017. 189-207, стр. 190.

21) Милош Миленковић, Милован Суботић, „Насилни недржавни актери и позиција Србије“, *Српска политичка мисао* бр. 3/2017, Институт за политичке студије, Београд, 55-

су мотивисали САД да остану у Европи су почели да се смањују. Лондонском декларацијом из јула 1990. године, НАТО је покушао да се реafirмише, тако да је његова нова димензија постала више политичке природе, него војне, с циљем стварања безбедносног поретка у Европи заснованог на либерално демократским вредностима, а не одбрани територија.²² Стога је било од суштинског значаја да се нови баланс у односима између Европе и Северне Америке успостави из два разлога: прво, било је неопходно да се „распореди економски терет обезбеђивања сталне безбедности Европе“, и друго „да се подржава постепена појава јачег, интегрисанијег европског политичког идентитета унутар европских институција“.²³

Међутим, иако је ЕУ почела да развија своје војне капацитете одвојено од НАТО, ове две организације још увек у великој мери сарађују када је реч о питањима безбедности и одбране. Према првобитној идеји да се не дуплирају капацитети ЕУ и НАТО, а с обзиром да и ЕУ и НАТО деле многе чланице које имају само један сет војних снага које могу да употребе и за ЕУ и за НАТО мисије, договорен је Берлин плус²⁴ споразум. Овај договор осигурао је Унији приступ НАТО капацитетима планирања и претпоставља доступност одређених НАТО могућности и средстава Унији. Касније ће се показати да се Берлин плус односи само на веома ограничен скуп операција, тј. на оне мисије у којима Европска унија има водећу улогу, а жели приступ одређеним НАТО средствима, међутим проблеми у односима ЕУ и НАТО се усложњавају ако сарадња треба да изађе изван обима Берлин плус споразума.²⁵ Истовремено, отворено је и питање како поједине земље чланице ЕУ доживљавају НАТО, као и односе са Сједињеним Америчким Државама. Примера ради, Француска је до недавно одбацивала идеју да би НАТО требало да буде форум за глобална безбедносна питања, заснивајући своје активности на „распрострањеном и дугогодишњем француском уверењу да би ЕУ требало да постане аутономна велика сила, *Evropa-puissance*, повезана са француском концепцијом европске *finalité*, тј. крајњим циљем.“²⁶ Истовремено, осим „атлантски оријентисане“ државе, каква је бивша чланица ЕУ

70, стр. 55.

22) Ђорђе Стојановић и Катарина Штрбац, „„Реалистичка“ алијанса против „либералне“ алијансе – могући приступи опстанку, будућности и глобализацији НАТО“, Војно дело, Пролеће/2010, стр.86

23) *NATO Handbook*, Public Diplomacy Division, NATO, Brussels, 2006, p.244.

24) Више о договору „Берлин плус“ у: *NATO Handbook*, p.249.

25) Frances G. Burwell et al., “Transatlantic Transformation: Building a NATO-EU Security Architecture,” *The Atlantic Council of the United States*, March 2006.

26) David S. Yost, “NATO and International Organizations”, *NATO Defense College*, September 2007.

Велика Британија, која има посебан однос са Сједињеним Америчким Државама, атлантска оријентација Немачке, Италије и Шпаније у великој мери варира, и стога може да се помера од евроцентричне до проатлантске зависно од домицилних изборних циклуса. Што се тиче бивших комунистичких држав, попут Пољске, Чешке и балтичких земаља, „оне су константно проатлантски оријентисане, јер на НАТО гледају као на гарант да ће бити под нуклеарним кишобраном Сједињених Америчких Држава, као део система одвраћања Русије од било какве непријатељске акције“²⁷. За њих су задржавање НАТО у Европи и ближи институционализовани односи између ЕУ и НАТО од великог значаја.²⁸

Из наведеног се да закључити да је, иако су интереси и стремљења НАТО и концепта ЗБОП ЕУ комплементарни, чињеница да овај однос прате и значајне дисонанце, што за последицу има околност да је за разлику од несумњивог стварања заједничких добара, попут привреде, монете, либералног односа према протоку људи и капитала и сл., напредак у области интегрисане безбедносне и одбрамбене политике ЕУ скроман, те да део проблема лежи и у самом односу ЗБОП – НАТО. Разлоге би могли означити као тројаке. „Прво, свежа су сећања на све досадашње покушаје стварања заједничке европске одбране, док би се (друго), пројекат сударао са компаративним интересима политичких, административних и дипломатских номенклатура које би изгубиле улогу и утицај.“²⁹ И треће, „сваки покушај политичко-војног уједињења, у Вашингтону би био протумачен као вид сецесије од савеза чији је Америка лидер још од краја Другог светског рата“³⁰. Очигледно је да данас постоје различити интереси појединих земаља ЕУ, што заправо указује да „оружане снаге ЕУ не одговарају ни Америци, осим ако нису у саставу НАТО“³¹.

У којој мери најновија агенда европске безбедности тешко излази на крај са овим проблемима, сведоче и тешкоће приликом имплементације Глобалне стратегије ЕУ оличене у Заједничкој декларацији коју су потписали председник Европске комисије, Жан Клод Јункер (Jean-Claude Juncker) и генерални секретар НАТО, Јенс Столтенберг (Jens Stoltenberg), на Самиту НАТО у Варшави

27) Милован Суботић, Милош Миленковић, „Европска унија у мултиполарном свету“, у Стратегијско безбедносни трендови у Југоисточној Европи до 2020., Институт за стратегијска истраживања, Београд 2015. стр. 58.

28) Исто.

29) Serdo Romano, *Evropa: istorija jedne ideje: od carstva do unije*, Filip Višnjić i Službeni Glasnik, Beograd, 2008. str. 162.

30) Исто.

31) Радослав Гађиновић, „Безбедност Европске уније“, Војно дело, зима 2010, Београд 2010. 9-27, стр. 9.

почетком јула 2016. Приликом спровођења можда и најважнијег сегмента „пакета одбране“ као имплементационог инструмента ове декларације – „Сталне структурне сарадње у области одбране и безбедности“ (*Permanent Structured Cooperation on security and defence* – PESCO), већ на почетку имплементационог циклуса је дошло до проблема који су вокацијски на линији ЗБОП ЕУ – НАТО. Наиме, идеја је била да се са PESCO-ом крене до краја 2017. године, при чему би се имплементација првих заједничких пројеката остварила у 2018. години. Европски савет је том приликом још једном позвао државе чланице које су у могућности и имају намеру да учествују у оквиру PESCO-а, да о томе што скоријем року обавесте Високог представника и Савет. Том приликом 23 државе чланице су 13. новембра 2017. потписале заједничко обавештење о стварању „Сталне структурне сарадње“.³² Велика Британије је због процеса изласка из Уније остала изван иницијативе (иако је декларативно пружила подршку), Данска је традиционално већ две деценије ван иницијатива везаних за ЗБОП, док потпис нису ставиле Ирска, Португал и Малта. Потребно је истаћи и да су неке државе чланице изразиле резерве и истакле да „би могле да одлуче да ће да иступе, уколико се њихови страхови оправдају“, у контексту „слабљења значаја НАТО“.³³

РЕЛАЦИЈА ЕУ – РУСКА ФЕДЕРАЦИЈА

Дисолутивним процесима који су довели до распада Совјетског Савеза, Руска Федерација постаје његов сукцесор, чиме наслеђује разна чланства у међународним организацијама и оно што је за њу најважније, место сталног члана у Савету безбедности Уједињених нација. Деведесетих година прошлог века, због свих својих унутрашњих слабости, првенствено економских и политичких, Русија ни на међународном плану није могла да буде нарочито значајан фактор, ни приближно ономе из времена СССР, тако да сама није могла наставити одржавање равнотеже кроз биполарну поделу света.³⁴ У периоду који је Бжежињски назвао „мо-

32) “Notification on Permanent Structure Cooperation to the Council and to the High Representative for Foreign Affairs and Security Policy“, Brussels, November 13, 2017, Internet, <http://www.consilium.europa.eu/media/31511/171113-pesco-notification.pdf> 12/3/2018.

33) Више у: Andrew Rettman, Caterina Tani, “EU takes step forward joint army“, November 13, 2017, Internet, <https://euobserver.com/foreign/139854> 11/03/2018.

34) „Распад Совјетског Савеза 1991. оставио је Русију са значајно смањеном територијом (76 % од територије СССР), смањеним становништвом (50 % СССР), економијом (45 % СССР) и војним особљем (33 % СССР). Поврх тога, мека моћ комунистичке идеологије потпуно је нестала.“ Džozef S. Naj, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012, str. 203.

нументална геополитичка конфузија³⁵ а који је остао забележен по самоукидању Источног блока и распадом Совјетског Савеза, Русија и читав свет су се суочили са новом реалношћу: „совјетска интересна сфера у Централној Европи и источном делу Балкана престала је да постоји“³⁶. Те тренутке слабости Русије успешно су искористиле САД да успоставе потпуну доминацију на међународној сцени. Почетком новог миленијума, захваљујући спровођењу унутрашњих реформи и подизању економског потенцијала, Русија је постепено јачала. Доста времена и енергије је било потребно да би такав однос снага почео да се мења, а тај процес по свему судећи и даље траје.

Према Ковачу, снагу данашње Русије одређује шест елемената³⁷: (1) Русија се непосредно граничи са регионима за које сматра да су у њеној интересној сфери; (2) у држави која је федерална, актуелни председник је успоставио јаке вертикалне механизме за вршење власти; (3) постоје историјски утврђена мерила по којима су становништво и радници спремни да раде за очување државе; (4) држава располаже значајним природним ресурсима, што у великој мери обезбеђује њену независност, али уједно и добар разлог земљама Западне Европе за сарадњу са њом; (5) војна сила којом држава располаже је врло респектабилна и прати савремене токове у опреми и наоружању, чиме одржава равнотежу, првенствено у односу на САД; (6) и као последње, Русија располаже обавештајном службом која се налази у самом светском врху и чије јој информације помажу у процени геостратегијског окружења и вођењу међународне политике.³⁸

У пољу економске моћи, Русија је заједно са САД и Кином највећи трговински партнер ЕУ. Какав је њихов трговински однос најбоље се може видети на основу бројева које је поводом 32. самита Европска унија – Русија, објавио Завод за статистику ЕУ, према којима је Европска унија у трговинском дефициту у односу на Руску федерацију. Наиме, иако је извоз ЕУ у Русију порастао са 34,5 милијарди евра у 2002. години, на 123,4 милијарди евра у 2012. години, увоз из Русије у ЕУ порастао је са 65,2 милијарде евра у 2002. години, на 215 милијарди евра у 2012. години, што експлицитно говори о порасту трговинског дефицита ЕУ у односу на Русију са 30,7 милијарди евра у 2002. години, на чак 91,6

35) Zbignjev Bžežinski, *Velika šahovska tabla*, CID, Podgorica, 2001. str. 97.

36) Миломир Степић, Геополитика: идеје, теорије, концепције, Институт за политичке студије, Београд, 2016. стр. 490.

37) Oskar Kovač, Uzroci i alternativni putevi saniranja posledica finansijske krize u svetu u: *Svetska finansijska kriza – izazovi i strategije*, Naučno društvo Srbije, Београд, 2011, стр. 43.

38) Исто.

милијарди евра у 2012. години.³⁹ Скоро 80% увоза из Русије у ЕУ чине енергенти, док око 85% извоза представљају готови производи. Велики економски раст у првим годинама XXI века, који се десио првенствено захваљујућу значајном повећању цене енергента на светском тржишту, омогућио је Русији да у лето 2006. године, врати дуговања која је имала према Париском клубу, а која су углавном наслеђена из периода претходне државе, чиме је обновила свој „економски суверенитет“ и повратила самопоуздање.⁴⁰

„Криза у Украјини само је потврдила значајно већу моћ и утицај Русије на међународној сцени, али нам је такође указала и на слабости Запада, а посебно на слабост Европске уније, која нити има потпуно јединствен став, нити има адекватне механизме којима може да се супротстави Русији и наметне неко своје решење за окончање ове, после балканских дешавања, највеће кризе у Европи.“⁴¹ Услед појачаног притиска и различитих препрека, првенствено санкција, руска привреда се све више окреће азијским партерима и компензацију тражи у проширивању сарадње са кинеском привредом, што у државама Европске уније изазива оправдани страх, због свесности да се једном изгубљено тржиште тешко може повратити у истом капацитету. Када су у питању санкције које ЕУ примењује према Русији, аналитичари посебно указују на положај Немачке, као најзначајније чланице Уније. Наиме, уколико би Немачка показала попустљив став према увођењу оштријих санкција Русији, ослабила би своју лидерску позицију у ЕУ, док би енергичнијом подршком поштравању санкција, довела у опасност раст своје привреде, која се добрим делом ослања на извоз у Русију. Европска комисија је проценила да су бриселске санкције према Русији европску привреду коштале око 40 милијарди евра, у 2014. години.⁴² С тога и не чуди јак притисак привредника на политичке представнике који управљају државама ЕУ да с великим опрезом доносе одлуке о заштравању санкција Русији.

Када је у питању регион Југоисточне Европе, он за Руску Федерацију више нема ону идеолошко-политичку важност, као у време Хладног рата, када је већина држава овог региона била са

39) EU28 trade in goods deficit with Russia fell slightly to 66 bn euro in the first nine months of 2013, STAT/14/13, 24 January 2014, Published by: Eurostat Press Office, Internet, http://europa.eu/rapid/press-release_STAT-14-13_en.htm 11/12/2017.

40) Ana Jović Lazić, „Односи у trouglу SAD–EU–Русија и њихов утицај на глобалне међународне односе“, *Међународна политика*, Vol. LXIV, br.3, avgust 2012, str. 311.

41) Милован Суботић, Милош Миленковић, „Европска унија у мултиполарном свету“, у Стратегијско безбедносни трендови у Југоисточној Европи до 2020., Институт за стратегијска истраживања, Београд 2015. стр. 29.

42) Том рачуницом нису обухваћене контрасанкције Москве. Интернет, www.dw.de/kolikokošta-rat-sankcijama/a-17840929 21/12/2017.

социјалистичким уређењем и под вођством комунистичке партије. Идеолошке интересе, заменили су економски, али је овај простор и даље задржао војно-стратегијски значај, упркос томе што је падом комунизма и распадом СФРЈ карта овог дела Европе промењена, чиме се број држава увећао, а њихов утицај и војни потенцијал драстично смањено. Слабост Руске Федерације с краја XX и с почетка XIX века, НАТО је искористио за своје ширење према истоку, што Русија доживљава као својеврсну претњу. Све државе у региону, изузев Србије и Босне и Херцеговине, су или чланице НАТО или претенденти на то чланство.⁴³ Разумљиво је да ширење НАТО у региону Југоисточне Европе баш и не прија Руској Федерацији, па јој самим тим војно-неутрална позиција Србије одговара, иако Београд данас има неупоредиво мањи значај него у времену када је био престоница велике југословенске државе.

Једна од карактеристика Европске уније, као уосталом и читаве Европе (изузев Русије), јесте мањак енергената у односу на ниво развоја цивилизације и потреба европских друштава. Европа нема довољно гаса, нафте, угља, као ни племенитих метала и других стратешких сировина, тако да је читав континент зависан од увоза, па је природно да су све државе заинтересоване да снабдевање привреде и својих грађана учине стабилним. За потпунију енергетску слику Југоисточне Европе потребно је имати у виду чињеницу да је цео регион део Енергетске заједнице, основане октобра 2005. године, која у суштини представља „енергетско проширење“ ЕУ на регион. Чланице ове Енергетске заједнице су поред држава чланица ЕУ и Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Хрватска, Македонија, Србија, УНМИК - у име Косова, Молдавија и Украјина. Учешћем у њој, државе које још нису чланице ЕУ преузеле су обавезу да у своје енергетске политике и прописе уграде регулативу ЕУ.

Шефови дипломатија земаља ЕУ разматрали су 14. марта 2016. односе Европске уније са Русијом и одлучили се за „селективну“ сарадњу са РФ по одређеним питањима, на пример по питању миграције и борбе против тероризма. Шта то смета и једној и другој страни да сарађују у пуној мери и по свим питањима, а не селективно? По мишљењу руских експерата сметњу представљају бар четири⁴⁴ озбиљна проблема. Санкције које је Европска унија по угледу на САД увела Русији поводом украјинске кризе

43) Чланице НАТО у Југоисточној Европи су: Грчка, Турска, Албанија, Бугарска, Румунија, Хрватска и Словенија, а на корак од учлањења су Македонија и Црна Гора.

44) Алексеј Тимофејчев, „Односи Русије и ЕУ: четири нерешена питања“, у: *Russia Beyond*, Интернет, https://rs.rbth.com/politics/2016/03/23/odnosi-rusije-i-eu-cetiri-neresena-pitanja_578091 16/03/2018.

озбиљно кваре односе између Русије и ЕУ, истичу експерти. Исто важи и за контрасанкције, тј. ембарго који је Русија увела за читав низ производа из ЕУ и САД. Споразум из Минска је „мапа пута” за мир у Донбасу. Њега су 2015. године, усагласили лидери Русије, Француске, Немачке и Украјине. То је кључни моменат свих дискусија о односима између Русије и Запада. Висока представница ЕУ за спољну политику Федерика Могерини је после сусрета са шефовима дипломатија европских земаља изјавила да је „потпуна имплементација споразума из Минска кључни елеменат сваке битне измене у нашим односима са Русијом”. Очигледно је да ЕУ и РФ различито тумаче овај споразум. Москва сматра да главну одговорност за неиспуњавање „Минска” сноси Кијев, а европске престонице су склоне да за то оптужују Москву. Споразум из Минска обавезује Украјину да усвоји амандмане на устав везане за статус Донбаса, али тај процес је заустављен у украјинском парламенту на неодређено време.⁴⁵ Сиријска криза је још један моменат у коме долазе до изражаја несугласице између Брисела и Москве. Све до сада, Запад и Русија као спољни актери нису имали довољно међусобног разумевања, нити су схватили међусобне односе сукобљених коалиција које предводе Москва и Вашингтон. То је служило као кочница приликом доношења многих одлука које се тичу политике ЕУ и РФ према Сирији, али и других проблема, на пример миграционе кризе. У Европској унији је било тврдњи да Руској Федерацији одговара бујица сиријских избеглица која је преплављивала Европу, и тај процес је довођен у везу са деловањем руске авијације у Сирији. Одлуком председника Русије Владимира Путина о повлачењу главнине снага из Сирије⁴⁶ смањена је заоштреност несугласица између РФ и ЕУ по овом питању. Званичници ЕУ често истичу и различите вредности засноване на различитом погледу на свет и различитој идеологији. Ове „различите вредности“ се често односе на некад често примењивану матрицу у чијем средишту се потенцирају разлике између тзв. источне и западне цивилизације. Тако се као обележја источне цивилизације најчешће наводе: „нетржишна привреда, ограничена привредна самосталност и предузетничка иницијатива непосредних произвођача, строга хијерархијска подела и принцип деспотизма ауторитарне врховне власти и поглед на свет који произилази из духа религије, националне или класне идеологије”⁴⁷. Према овом моделу, „западна цивилизација,

45) Исто.

46) „Путин изненада у Сирији: наређујем повлачење!“, Спутњик 11.12.2017., Интернет, <https://rs-lat.sputniknews.com/rusija/20171211113760945-putin-sirija-hmejnim/16/03/2018>.

47) Данило Ж. Марковић, „Русија и цивилизацијске промене у савременом глобализи-

уопштено говорећи, има супротна обележја попут тржишне економије, признавања човека као вредности, правне равноправности и слично⁴⁸.

„Садашњи Европљани дефинишу спољну и унутрашњу политику других земаља, укључујући и Русију, полазећи од особенисти политичког режима конкретне земље”, наглашава Максим Братерски из Центра за европска истраживања ВШЕ.⁴⁹ Када је реч о Европској унији, он тврди да њен „пријатељ, поуздан и безбедан савезник може бити само она земља која се темељи на либерално-демократским вредностима”⁵⁰. Истичући специфичну црту Русије, којој је неопходан висок степен централизације власти, Братерски не види излаз из те ситуације.

ПОЗИЦИЈА СРБИЈЕ

Од кандидатуре за чланство у Европској унији, марта 2012. године, те отварања првих поглавља (2015.) за Србију се као нарочито важан сегмент у процесу евроинтеграција истиче изградња свог међународног профила као државе која доприноси очувању безбедности, како и у региону, тако и глобално.⁵¹ Незаобилазан је и спољнополитички аспект учешћа Србије у мировним мисијама. „Учешће у мисијама нуди могућности за развијање билатералних и мултилатералних веза и подизање угледа у свету, а Србија се чланством у УН декларативно определила да доприноси циљевима који су исказани у Повељи УН као што је очувања мира.”⁵²

У погледу специфичних интереса Србије у контексту евроинтеграција, тренутно је најактуелнији онај из Поглавља 31 које се тиче заједничке спољне, безбедносне и одбрамбене политике, где је једна од обавеза Србије и „развијање капацитета за учешће у свим аспектима Заједничке безбедносне и одбрамбене политике ЕУ (ЗБОП)”, и један од предуслова за успешно затварање овог поглавља. Треба напоменути да ЕУ тренутно учествује у бројним војним и цивилним мисијама⁵³, а учешћем Србије би се прошириле

рајућем друштву”, Српска политичка мисао бр. 3/2016, Институт за политичке студије, Београд, 77-100, стр. 84.

48) Исто.

49) Алексеј Тимофејчев, „Односи Русије и ЕУ: четири нерешена питања”, оп. cit.

50) Исто.

51) „Zašto Srbija treba da učestvuje u međunarodnim misijama podrške miru?”, u: *European Western Balkans*, Internet, <http://europeanwesternbalkans.rs/zasto-srbija-treba-da-ucestvuje-u-medjunarodnim-misijama-podrske-miru/> 15/02/2018.

52) Исто.

53) Еу спроводи 5 војних мисија: (EUTM MALI у Малију, EUTM RCA у Централноафричкој Републици, EUTM Somalia у Сомалији, EU NAVFOR ATALANTA на Пору Аф-

могућности за практични допринос ЗБОП-у и остваривању спољнополитичких циљева.

Са друге стране, Русија тврди да „никад није имала ништа против”⁵⁴ да се Србија прикључи ЕУ, а ту фразу руске дипломате изговарају скоро од самог почетка процеса европске интеграције Србије, почетком двехиљадитих. Међутим, то није неки нови и посебни став Москве према Србији - она је имала, и понављала, тај став и када су друге земље, њене бивше савезнице, кренуле према чланству у Европској унији. Европски савет је усвојио преговарачки оквир са Србијом у децембру 2013. године, на фону стварања велике пукотине у односима између држава ЕУ и Русије, тако да се прва Међувладина конференција о приступању Републике Србије Европској унији, почетком 2014. године, одиграла у атмосфери узајамног увођења санкција на линији ЕУ-Русија због анексије Крима и „хибридног рата” на Донбасу, што је ескалирало у највећу безбедносну кризу на Старом континенту од краја Хладног рата.

Иако су све српске Владе након 2008. године исказивале приврженост интеграцијама у ЕУ, спорост унутрашњих реформи у Србији, криза унутар Европске уније која се одражава и на њено проширење, те експанзија руске „меке моћи” на Балкан, створили су нову парадигму спољне политике Београда. То је политика коју још у медијима називају „седење на две столице”⁵⁵, односно истовремено вођење политике добрих односа и са Бриселом и са Москвом.

У међувремену, заоштравање односа између Запада и Русије такву, веома динамичну, двовекторску спољну политику Београда, у суштини веома компликовану и сложену за потенцијале једне мале земље, дугорочно чини неодрживом. Србија у много чему зависи не само од геополитичких интереса Москве, него се та зависност испољава и као ослањање на Москву у међународној заједници, свакако више него што је то било у периоду Хладног рата, када су две земље имале социјалистичке (комунистичке) системе и

рике, EUFOR ALTHEA у Босни и Херцеговини, док је цивилних (укључујући и полицијске) дупло више – 10 (EUCAP SAHEL MALI у Малију, EUCAP SAHEL NIGER у Нигеру, EUPOLL COPPS у Палестинској самоуправи, EUCAP SOMALIA у Сомалији, EUMM GEORGIA у Грузији, EUMA UKRAINE у Украјини EUBAM Moldova and Ukraine у Украјини и Молдавији, EUBAM Libia у Либији, EUBAM Rafah на граничном прелазу Појаса Газе и Египта, те EULEX на Косову. Према: „Zašto Srbija treba da učestvuje u međunarodnim misijama podrške miru?”, u: *European Western Balkans*, <http://europeanwesternbalkans.rs/zasto-srbija-treba-da-ucestvuje-u-medjunarodnim-misijama-podrske-miru/> 15/02/2018.

54) Dragan Kujundžić, „Čepurin: „Rusija nikad nije imala ništa protiv Srbije u EU”, *Tanjug*, 28. novembar 2016.

55) Filip Ejđus, „Srbiji će sve teže biti da sedi na dve stolice”, u *Portal Novosti*, Internet: <https://www.portalnovosti.com/filip-ejđus-srbiji-će-bit-i-sve-teže-da-sedi-na-dve-stolice> 11/03/2018.

биле у различитим међународним сферама. Та повезаност Београда са Москвом се највише испољава у следећим доменима: питање Косова и Метохије, подршка српским ставовима и интересима у кључним међународним форумима, међусобни режим слободне трговине и кредитна подршка Русије, везаност енергетске безбедности Србије за Русију, политика војне неутралности која се у Русији тумачи као заустављање ширења НАТО-а на исток, као и традиционалне српско-руске везе у области културе.⁵⁶

Из тога би се могло закључити да Београд није ставио све карте на Брисел, као што су то учиниле друге земље које су прешле или, у исто време као и Србија, прелазе тај пут према Бриселу. Као потврду да је Србија, упоредо са развијањем односа са Бриселом, направила крупне кораке у односима са Русијом и да их је споразумно-правно утемељила, довољно је навести најважније билатералне споразуме: о слободној трговини, и то не само са Русијом, већ и са целом Евроазијском економском унијом. То су енергетски споразум и више споразума у војној области, уз споразум о војно-техничкој сарадњи, док се као оквирни споразум и за ове и за друге споразуме, може се сматрати Декларација о стратешком партнерству⁵⁷ која предвиђа да две земље максимално искористе потенцијале у области економије, трговине, науке технологије, образовања и културе. Ревитализацију односа званичних органа власти Београда и Москве прати и одговарајућа пажња интелектуалних и тзв. патриотских организација које имају можда и одвећ нереална очекивања по овом питању. Наиме, „њихова стремљења окренута ка чвршћем, директнијем и трајнијем везивању Србије за Русију и све експониранију евроазијску геополитичку парадигму, најчешће су руковођена емотивним разлозима и без јасно дефинисаних одговора на који би се начин таква алтернатива учинила реалном“⁵⁸.

ЕУ иначе будно мотри на развој односа Београда и Москве у светлу закључивања овог стратешког документа, о чему говоре

56) *Srbija na putu ka EU i Rusija*, Spoljnopolitičke sveske 2/2017, Evropski pokret u Srbiji i Forum za međunarodne odnose, Beograd, 2017. стр. 6.

57) Председници Србије и Русије, Томислав Николић и Владимир Путин су у Сочију, 24. маја 2013. године, потписали Декларацију о стратешком партнерству. Том приликом Николић је рекао да је тим чином озваничено велико пријатељство Србије и Русије, а Путин да је то импулс за развој односа две земље. Србија је формализовала своје вековно пријатељство и братство са Руском Федерацијом. „Наши односи су све бољи и иду веома добром узлазном линијом. Србија је изузетно задовољна односом Руске Федерације према Србији. Увек може боље, али Србија је захвална Руској Федерацији зато што је у нашем проблему на Косову и Метохији на правој страни, на страни међународног права“, изјавио је председник Србије. Према: <https://www.slobodnaevropa.org/a/nikolic-putin-potpisali-deklaraciju-o-strateskom-partnerstvu/24996484.html> 14/03/2018.

58) Љубиша Деспотовић, Глобализација и геополитика идентитета, Каирос, Сремски Карловци, 2017. стр. 152.

и извештаји Европске комисије, нарочито када се говори о спровођењу нафтно-гасног аранжмана са Русијом. Ово је јасан сигнал, како кажу аналитичари, да Европска унија од Србије очекује понашање у складу са правилима „клуба” у који жели да уђе, односно да ЕУ није против сарадње са Русијом све док је та сарадња у оквиру европских правила. На годишњем конгресу десних партија у ЕУ, у априлу 2016. године, лидери су оценили да је неопходно да активније подрже проевропско расположење у земљама Западног Балкана и да не допусте учвршћивање руских и турских позиција у региону.⁵⁹ Најновија дешавања која утичу на агенду европске будућности Србије и осталих земаља Западног Балкана, оличена су у презентованој „Стратегији за пријем земаља Западног Балкана – перспектива за земље региона”⁶⁰, а за коју значајан број аналитичара гледа као на декларативну, те претежно намењену смањењу руског утицаја на подручју.

ГРАЂАНИ СРБИЈЕ О ЕУ, НАТО, РУСИЈИ

На основу истраживања које је за потребе Делегације ЕУ у Србији реализовао ТНС Медиум Галуп од 1. до 7. октобра 2015. године, 59 % грађана подржава чланство Србије у ЕУ. Најчешћи разлози које грађани наводе су економске природе – боља будућност, просперитет (42 %), боље шансе за запослење (35 %), бољи животни стандард (34 %). Они који су против чланства, поред бриге о повећању сиромаштва и незапослености, као главне разлоге наводе губитак националног идентитета и суверенитета, експлоатацију природних ресурса, као и притиске и условљавање.⁶¹

Према истраживању Института за европске послове: «Србија после Брежита - где грађани виде Србију», из 2016. године, већина грађана, укупно гледано, и даље јесте за европске интеграције земље и 53 % њих сматра да упркос изласку Велике Британије из ЕУ, Србија треба да задржи политику уласка у Унију. Према ис-

59) Никита Коваленко, „В ЕС обеспокоены ростом влияния России и Турции на Западных Балканах, ВЗГЛЯД, Деловая газета“, 3 апреля 2017.

60) Европска комисија на састанку у Стразбуру усвојила је коначан текст Стратегије за пријем Србије и других земаља Западног Балкана у чланство ЕУ. Висока представница ЕУ Федерика Могерини поручила је да 2025. година није циљни датум већ реалистична перспектива. Европски комесар Јоханес Хан је том приликом истакао да ће Европска комисија пружити помоћ земљама Западног Балкана у кључним областима, те да је да је реч о историјској шанси за регион. Према: Усвојена Стратегија за пријем земаља Западног Балкана – „перспектива за земље региона”, РТС, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3029409/ek-o-strategiji-za-prijem-zemalja-zapadnog-balkana.html>, 06/02/2018.

61) Delegacija Evropske Unije u Republici Srbiji, Internet: <https://europa.rs/istrazivanje-stavovi-gradana-srbije-prema-eu-integracijama/> 16/03/2018.

том истраживању 51 % испитаних младих људи од 18 до 29 година је за прекид евроинтеграција, док 43 % њих сматра да би требало наставити интеграцију у ЕУ. Истовремено, подршка Русији је велика, а евроинтеграцијама се смањује. Такође се наводи да чланство Србије у НАТО не подржава 82 процената испитаних грађана, док 12 % подржава. Истовремено, 44 % испитаних мисли да је један од услова за прикључење ЕУ да Србија постане чланица НАТО.⁶²

Истраживање Београдског центра за безбедносну политику рађено крајем 2016. и почетком 2017. године, на узорку од 1.403 грађана Србије, показује да у Србији број присталица Европске уније опада, а да су великом већином грађани и против уласка у НАТО, те да су опредељени за неутралност државе и задовољни садашњим нивоом сарадње са Русијом. То потврђује и податак да је сада највећи број оних који су против придруживања Србије ЕУ од 2009. године. Наиме, тада је за придруживање Србије Европској унији било 67 одсто грађана, против 16, док су остали били неопредељени. Интересовање је било на ниском нивоу и 2012 године, кад је за улазак у ту заједницу било 41 % грађана, док се против изјаснило 31 одсто. Број противника уласка у ЕУ је у 2017. порастао, па би се на референдуму о придруживању Унији чак 35% изјаснило против, а 43 % за. Против чланства у НАТО и даље је већина испитаника. Истраживања су показивала да је 2011. за приступање овом војном савезу било 17 %, а против 62 %, да би се проценат оних који се противе чланству 2016. попео на 74 одсто. За сарадњу кроз Партнерство за мир коју Србија већ има, изјаснила се трећина грађана. Када се у Србији помене Евроазијска унија, показује се да је то прилична непознаница за грађане Србије, па скоро половина не може да се определи. Ипак већина сматра да би савез са Русијом повећао безбедност земље. Наиме, грађани већински виде Русију као војно-политичку силу, а САД као економског и технолошког гиганта.⁶³

Према резултатима истраживања о Европској унији и чланству Србије у ЕУ, које је Европски покрет у Србији спровео у априлу 2017. године, у сарадњи са Факултетом политичких наука, за чланство у ЕУ је 41%, против 25,4%, не зна 20,8%, а не би изашло на референдум 12,7%. У односу на циљне групе дефинисане у пројекту “Европа за мене,” истраживање је разбило мит да су млади највећа подршка уласку Србије у Европску унију.⁶⁴ Парадиг-

62) „Европске интеграције подржава две трећине старијих грађана, док им се противи 51% младих“, *Нова српска политичка мисао*, 28. јул 2016.

63) „Srbima se smučila Evropa“ *Internet: <http://vesti-online.com/Vesti/Srbija/639358/Srbima-se-smucila-Evropa>* 16/03/2018.

64) „Stavovi građana Srbije prema Evropskoj uniji“, *Evropski pokret u Srbiji*, Beograd. 2017.

матичност податка да млади одавно нису онај слој друштва који је главни генератор евроинтеграција, показало је и истраживање из 2017. године, под називом „Ставови студената Универзитета у Београду о спољној политици Србије“, које је обухватало 38 факултета Универзитета у Београду. Ово истраживање показало је да 39,7% студената није за улазак Србије у ЕУ, док је за улазак гласало 28,9% испитаника. Када је реч о учлањењу Србије у НАТО, 88 % испитаника сматра да наша земља не би требала да постане члан ове организације, 10% је за приступање, док само 2% о овоме нема став.⁶⁵

На основу наведених истраживања која су спроведена у периоду 2015-2017, уочљив је тренд слабљења подршке будућности Србије у ЕУ. У поређењу са истраживањима од пре десет и више година овај пад је још очигледнији. Што се тиче евентуалне могућности за приступање Србије НАТО савезу, проценат грађана који би подржао тај епилог је скоро занемарљив и бележи стални пад. Због подршке евроинтеграцијама која све време осцилира око „референдумске маргине“ и недвосмисленог пораста проруског расположења у српском друштву, уз све присутнију „меку моћ“ из Москве, Србија би требало да више пажње посвети стварању једне реалније слике о ЕУ и о Русији код својих грађана. С тим у вези, важно је да се развеју митови о Европској унији као о искључиво финансијској потпори Србије, и као о Русији као осведоченом пријатељу без обзира на интересе. Само знање о комплексности процеса евроинтеграција представља заштиту од „изневерених нада“ и „великих очекивања“, како код оних што од Уније, тако и код оних што од Русије, очекују нереално.

ЛИТЕРАТУРА

- Andrew R., Caterina T., „EU takes step forward joint army”, November 13, 2017, <https://euobserver.com/foreign/139854>, 16/03/2018.
- Article J.4, Chapter V, *The Treaty on European Union*, Maastricht, 7 February 1992.
- Bžežinski, Z., *Velika šahovska tabla*, CID, Podgorica, 2001.
- Гађиновић, Р., „Безбедност Европске уније“, Војно дело, зима 2010, Београд 2010. 9-27.
- Delegacija Evropske Unije u Republici Srbiji, „Stavovi građana Srbije prema EU integracijama“ Internet, <https://europa.rs/istrazivanje-stavovi-gradana-srbije-prema-eu-integracijama/> 16/03/2018.
- Деспотовић, Љ., Глобализација и геополитика идентитета, Каирос, Сремски Карловци, 2017.

65) „Студенти неће у НАТО и ЕУ“, Дневни лист „Данас“, 19. јун 2017.

- „Европске интеграције подржава две трећине старијих грађана, док им се противи 51% младих“, Нова српска политичка мисао, 28. јул 2016.
- Ejdus, F., „Srbiji će sve teže biti da sedi na dve stolice“, u *Portal Novosti*, Internet, <https://www.portalnovosti.com/filip-ejdus-srbiji-ce-biti-sve-teze-da-sedi-na-dve-stolice> 11/03/2018.
- „EU28 trade in goods deficit with Russia fell slightly to 66 bn euro in the first nine months of 2013“. January 2014, Published by: Eurostat Press Office, Internet, http://europa.eu/rapid/press-release_STAT-14-13_en.htm 11/12/2017.
- European Council Conclusions*, European Council, Brussels, December 20th, 2013.
- European Defence Action Plan*, European Commission, November 30th 2016.
- “Zašto Srbija treba da učestvuje u međunarodnim misijama podrške miru?“, u: *European Western Balkans*, Internet: <http://europeanwesternbalkans.rs/zasto-srbija-treba-da-ucestvuje-u-medjunarodnim-misijama-podrske-miru/> 15/02/2018.
- „In Defence of Europe Defence Integration as a Response to Europe’s Strategic Moment“, *EPSC Strategic notes*, Issue 4, 15 June 2015.
- Jovanović, I., Perkušin, G., *Od globalne strategije za spoljnu politiku i bezbednosnu politiku EU ka ZBOP sa velikim „O“*, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove ISAC, Beograd, 2017.
- Jović Lazić, A., „Odnosi u trouglu SAD–EU–Rusija i njihov uticaj na globalne međunarodne odnose“, *Međunarodna politika*, Vol. LXIV, br.3. 2012.
- Kovač, O., „Uzroci i alternativni putevi saniranja posledica finansijske krize u svetu“ u: *Svetska finansijska kriza – izazovi i strategije*, Naučno društvo Srbije, Beograd, 2011.
- Коваленко, Н., „ВЕС обеспокоены ростом влияния России и Турции на Западных Балканах, ВЗГЛЯД, Деловая газета“, 3 апреля 2017.
- Kujundžić, D., „Čepurin: „Rusija nikad nije imala ništa protiv Srbije u EU“, *Tanjug*, 28. novembar 2016.
- Марковић, Д., „Русија и цивилизацијске промене у савременом глобализирајућем друштву“, Српска политичка мисао бр. 3/2016, Институт за политичке студије, Београд, 77-100.
- Миленковић, М., Суботић, М., „Насилни недржавни актери и позиција Србије“, Српска политичка мисао бр. 3/2017, Институт за политичке студије, Београд, 55-70.
- Naj, Džozef, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012.
- Nakarada, R., (2006), „Evropska unija kao mirovni akter“, *Sociološki pregled*, No 4, 2006. 549-572.
- NATO Handbook*, Public Diplomacy Division, NATO, Brussels, 2006.
- „Notification on Permanent Structure Cooperation to the Council and to the High Representative for Foreign Affairs and Security Policy“, Brussels, November 13, 2017.

- „On German Security Policy and the Future of the Bundeswehr“, *German Federal Ministry of Defence*, Berlin, 2016.
- „Provisions on a Common Foreign and Security Policy“, у *Consolidate version of The Treaty on European Union*, Official Jurnal 97/C 340/02, Brussels, 10 November 1997.
- Romano, S., *Evropa: istorija jedne ideje: od carstva do unije*, Filip Višnjić i Službeni Glasnik, Beograd, 2008.
- Симић, Д., *Наука о безбедности– савремени приступ безбедности*, СЛ СРЈ, Београд, 2002.
- Srbija na putu ka EU i Rusija*, Spoljnopolitičke sveske 2/2017, Evropski pokret u Srbiji i Forum za međunarodne odnose, Beograd, 2017.
- „Srbima se smučila Evropa“ Internet: <http://vesti-online.com/Vesti/Srbija/639358/Srbima-se-smucila-Evropa> 16/03/2018.
- „Stavovi građana Srbije prema Evropskoj uniji“, *Evropski pokret u Srbiji*, Beograd. 2017.
- Степић, М., *Геополитика: идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016.
- Стојадиновић, М., „Однос НАТО и ЕУ: (не)жељено и (не)могуће стратешко партнерство“, *Култура полиса* бр. 32. 2017. 189-207.
- „Studenti neće u NATO i EU“, *Dnevni list „Danas“*, 19. jun 2017.
- Суботић, М., „Миграције данас – носилац материјалних, духовних и многих других размена међу људима и(ли) инструмент за ширење исламистичких идеја у Европу“, *Култура полиса*, посебно издање, Нови Сад, 2017. 81-94.
- Суботић, М., Миленковић, М., „Европска унија у мултиполарном свету“, у *Стратегијско безбедносни трендови у Југоисточној Европи до 2020.*, Институт за стратегијска истраживања, Београд 2015.
- Стојановић, Ђ., Штрбац, К., „„Реалистичка“ алијанса против „либералне“ алијансе – могући приступи опстанку, будућности и глобализацији НАТО“, *Војно дело*, Пролеће/2010.
- Тимофејчев, А., „Односи Русије и ЕУ: четири нерешена питања“, у: *Russia Beyond*, Интернет: https://rs.rbth.com/politics/2016/03/23/odnosi-rusije-i-eu-cetiri-neresena-pitanja_578091 16/03/2018.
- Точи, Н., „Уводна реч“, у *Заједничка визија, удружено деловање: јача Европа Глобална стратегија за спољну и безбедносну политику Европске уније*, Министарство спољних послова, ИЕС, ISAC fond, 2016.
- „The European Union in a changing global environment A more connected, contested and complex world“, *Towards an EU Global Strategy*, EU Institute for Security Studies, Paris, 2016.
- „Усвојена Стратегија за пријем земаља Западног Балкана – „перспектива за земље региона“, РТС, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3029409/ek-o-strategiji-za-prijem-zemalja-zapadnog-balkana.html>, 06/02/2018.

Foreign and Security Policy in the European Union, edited by Kjell A. Eliassen, SAGE Publications, London, 1998.

Frances G. Burwell et al., “Transatlantic Transformation: Building a NATO-EU Security Architecture,” *The Atlantic Council of the United States*, March 2006.

Yost, David S., “NATO and International Organizations”, *NATO Defense College*, September 2007.

Milovan R. Subotic

SECURITY TRIANGLE: EU – NATO - RUSSIAN FEDERATION, AND SERBIAN POSITION

Resume

The EU Common Security and Defence Policy (CSDP) concept was once promoted as an extremely important part of contemporary world's security agenda. Within doctrinal documents about this project, the Western Balkans was recognized as one of key elements of European (in)security. Thus, the relation of regional states towards CSDP has been exposed as one of the most important foreign policy goals on European path of each individual Western Balkans country. However, the Western Balkans countries which did not integrate within the EU (Serbia, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Macedonia, and Albania) found themselves in new international circumstances that are not in favour of the EU accession. The main reason is the long-term Union crisis (financial, economic, refugee, political) and its border change (Brexit). All of that had an influence on word “enlargement” to become unpopular, and the process itself was put aside. Because of financial, but some other reasons as well, it appears that the CSDP concept is at the beginning again. These circumstances are mirrored in geopolitical reordering of power between the most powerful countries in the world, the rise of Russian influence, and certain dissonances between the EU CSDP and NATO. Also, after Ukrainian crisis broke out, Europe is divided into two political and economic blocs: the European Union and the Eurasian Economic Union. The relations between the Brussels and Moscow from the last decade, regardless their many complementary interests, testify that they will stay “cold” for some time. The latest events that influence the agenda of Serbian and other Western Balkans' countries European future are presented in a strategy for “A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans”. This strategy is viewed by many analysts, as a declarative one and aimed only at the decrease of Russian influence in the Western Balkans region. At the same time, on

the basis of relevant research conducted from 2015 to 2017, we could conclude that the support of European integrations fluctuates around “referendum margin” and shows constant decline. Also, the rise of pro-Russian mood in Serbian society is unambiguous, with more and more present “soft power” coming from Moscow. That is why it is important to dispel two myths. The one about the European Union as exclusively financial support to Serbia, and the one about Russia as assured ally regardless the interests. The knowledge about the complexity of the European integration process is protection itself from “misleading hopes” and “great expectations”, both for those who expect unreal from the Union and from Russia.

Keywords: *CSDP, NATO, EU, Russian Federation, Western Balkans, Serbia, security*

* Овај рад је примљен 2. априла 2018. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције, 26. априла 2018. године.